

Szilágyi Ferenc utolsó könyveiről

Hon-vágy, 2005, 115 l.; *Magyar Athenas I*, 2009, 170 l.; *Magyar Athenas II*, 2012, 142 l.
Kner Nyomda, Gyomaendrőd

Szilágyi Ferenc életműve velünk él. Mi lenne a kutatókkal, irodalmárokkal Csokonai-könyvei és a kritikai kiadás nélkül? Az iskolásoknak milyen unalmas lenne a nyelvtanóra a *Fejtsünk szót!* nélkül! Csak a két szélső pontot említve is látnunk kell a hatalmas alkotástömböt, amely máig sem tárult fel teljességében: sok írás még kiadatlan. Az enciklopédikus szellemű, műveltségű, a magyar nyelvet és irodalmat egyaránt avatott tudósként kutató Szilágyi Ferenc harminchárom könyvet és több mint ezer szakcikket, tanulmányt írt. A 18. századról írt alapmunkái máig megkerülhetetlenek. A Kőrösi Csoma Sándor-tanulmányokat a keletkutatók hasznosítják. Fiataloknak szánta a magyarság nagyjainak életútját megrajzoló könyveit. *Csokonai Vitéz Mihály összes művei. Költemények I–V. Kritikai kiadás* létrehozása a magyar irodalomtörténet-írás alapdokumentuma.

Az alkotó szerteágazó tevékenységei közül mindig is a versírás állt szívéhez a legközelebb. Érett költővé élete alkonyán vált, versei az utolsó évtizedekben tudták megszólítani a mélység és magasság regisztereit. Munkássága páratlan kiteljesedésnek a végső évtizedben lehettünk tanúi. Valljuk be, a tudóst ismerjük, a költőt nem eléggé.

Tekintsük három utolsó kötetét: a kései verseket tartalmazó *Hon-vágyat*, és a *Magyar Athenas I–II.* című epigramma-gyűjteményt, melyeket a Gyomai Kner Nyomda merített papíron, számozott példányban jelentetett meg.

A *Magyar Athenas I.* kimeríthetetlen forrása lehet a régi magyar irodalommal foglalkozóknak, kutatóknak és olvasóknak, kultúrtörténészeknek, a magyar múlt értékeit becsülőknak. A tanárok tudják, hogy a régiekhez is legeredményesebben a maiakon át visz az út. Szilágyi Ferenc költő-portréi, kicsiszolt epigrammái ezért is értékesek, sőt hasznosak számunkra. Az első kötetet még a szerző rendezte sajtó alá, a második kötet Szilágyi Ferencné Németh Eszter áldozatos kézirat-feltáró munkája eredményeképpen születhetett meg.

Szilágyi Ferenc poata doctusként az írók–költők hivatott megszólaltatója lett. Igen, verssorai által valóban megszólaltatja őket. A míves, veretes disztichonban írt portrék egyszerre szólnak a múlt és a ma nyelvén. Az epigrammák legnagyobb ereje az, ahogy a régmúltat élénk idézik. Fülünkben cseng Méliusz Juhász Péter, Bornemisza Péter erőteljes hangja, élénk lép teljes fegyverzetben Balassi, előttük áll Zrínyi robusztus alakja – sorolhatnánk a neveket Mikes Kelemenig, Faludi Ferencig. Száz-két opus szól meglevenítően.

Érdeemes részletesen megvizsgálunk a szerkezetet. *A kezdeteket az ősköltészet-től, a nyelvemlékeinktől, krónikáinktól kezdve a Mátyás korabeli alkotóig. A Mohács után* – részben Sylvester Jánostól Károli Gáspárig találunk alkotói portrékat. Nem marad ki a Székely István krakkói kalendáriumának naptárversét megidéző epigramma, de Verancsics *Faustus Dictionariuma* sem. A kor levegőjét érezzük minden

betüből. A tudósi fölkészültség ihletet ad a szerkesztésben is. A *Magyar romlásnak saeculumja* versciklus Bocskaitól kezdődik. Legnagyobbink, Pázmány, Zrínyi, Bethlen Miklós, Apáczai mellett van figyelme Geleji Katona István *Magyar Grammatikátskéjára* és Petrőczy Kata Szidónia hitbéli fájdalomra is. A *Hajnali szürkület* című fejezet a Rákóczi-korba viszi vissza olvasóit, élővé téve azt a korszakot, amelyet napjaink épp most készül feledni.

Mi adja az epigrammák különös értékét? A költőileg megélt és kifejezett lényeg-megragadás, tudás és a sajátos korabeli hangulat visszaadása. Szilágyi Ferenc azonosulva mintegy beavatja az olvasókat. Mélyreható élményt azzal nyújt, hogy disztichonjaival „kézenfog” bennünket és újra bejárja velünk a maga *megismerés-megértés-azonosulás-megidézés* útját. Ezáltal több szinten kapcsolódhatunk a megidézett alkotóhoz – megsokszorozva az élményt.

Egy-egy életmű tudósi alaposságú ismerete pársoros kis remekekben sűrűsödik úgy, hogy az adott kort és a jelent egymásba játszatja. Ez a Magyar *Athenas I.* különlegessége: ahogy a két korszak együtt, egyszerre van jelen az olvasószámában.

A szöveg és a kép összhangja szépen megvalósul, megnyugtató egység születik. Ott a *Gesta Hungarorum* első oldala, Apáczai *Enciklopédiájának*, Mikes leveleinek hasonmása: egy kép–egy vers harmóniájában. Sok példát említhetnénk. Mind egyensúlyról és arányérzékéről tanúskodik. Képes-verses irodalomtörténetnek nevezném e munkát, ha beleférne e meghatározásba minden.

Szilágyi Ferencné Németh Eszter érdeme, hogy a hatalmas kéziratanyagból áldozatos kutatómunkával kiemelte, megmentette a Magyar *Athenas II.* epigrammáit. Nélküle ez a kötet nem létezne. Az anyag feltárása, válogatása éveket vett igénybe. Kováts Dániel igényes szerkesztői munkával, jegyzetek készítésével, szép bevezetővel tette teljessé a kötetet. Igaza van: Szilágyi Ferenc „életre kelti hamvaikból klasszikusainkat”; „páratlan erővel tudja a költő az általa kiválasztott mesterek nyelvi közegébe helyezkedve az egyéni színeket visszaadni.” Hozzáteszem, ugyanúgy tudja a közelmúlt íróit-költőit, sőt, a maiakat, a kortársakat megszólítani.

A rendkívül gazdag névsorból csak szemelgethetünk. Gvadányi József az első megidézett költő, az 1957-ben született Viski Andrásé az utolsó portré. A magyar reformkor nagy alkotói éppúgy „megosztják” velünk gondolatainkat, mint a 19. századvég, majd a Nyugat jelesei. Írók, tudósok, költők, kritikusok, festők, szobrászok, a szellem emberei. 154 epigramma, mind egyéni portré, emberi-alkotói karakter. Szívem szerint minden irodalmárnak, kultúrtörténésznek, leendő és alkotó magyartanárnak kezébe adnám ezt a gyűjteményt. Hadd emeljem ki a Kner Imrét, Barcsay Jenőt, Makovecz Imrét, Domokos Pál Pétert élénk idéző epigrammákat.

A kötet *Bevezetőjében* Baranyi József kiemeli, hogy Szilágyi Ferenc tudott „korábbi századok hangján beszélni”, „lélekben azonosulva a képviselttel” (7.) Ennek egyik legszebb példája lehet a *Kőrösi Csoma búcsúja*.

A *Hon-vágy* című kötet vallomásosságával lep meg – az élet, a pálya számvetése az utolsó időszaké, igaz, – de ez a személyesség Szilágyi Ferenc korábbi művire nem jellemző. Most viszont eleven erővel hat, magával ragad. Sokáig csiszolt művekről van szó. (Ne feledjük, az első kötetet is csak 1990-ben, 62 évesen jelentette meg.)

A gyomai születésű Szilágyi Ferenc utolsó évtizedében hazatért szülővárosába. Feleségével olyan otthont teremtett, gyönyörű kerttel, nyári lakkal, muzeális értékekkel tele könyvtárszobával, ahol a versben is megírt gyermekkori álmom megvalósult: a dolgozószoza ablakából rálátott a Körösre, a református templom földi és égi mására, a valódira és a vízben tükröződőre. Szilágyi Ferenc ezen életszakaszából is érthető a boldog, utolsó évek és a költői kiteljesedés ideje.

A *Hon-vágyban* Szilágyi Ferenc vallomásos költőként, egyedi hangon szól hozzánk. A szülőföld, a szülők szeretete, a szerelmes társ, az utolsó évek munkaláza – klasszikus témák. A költő ugyanakkor kitágult horizontról tekint az örök ihletadó forrásokra, és míves, csiszolt versek finom, szelíd hangján, megrendítő belső monológokban vall – ahogy korábban nem – önmagáról. Sokan járták be ezt az utat, Arany Jánostól Takács Gyuláig, Juhász Ferencig sorolhatnánk a neveket. Az út hasonló – a hang egyéni.

„Haza, hazafelé” és „halálig híven”: E két motívum köré szerveződik a karcsú kis kötet (*Őszi honvágy, Fehér karácsony*). A *Vidéki orvos* remekbeszabott portréja, az *Anyánk, Anyám* című költemények megérintenek, klasszikust és modernet szerető olvasókat egyaránt. Megrendítő, ahogy a beteg, idős édesanyja alakját, a már szűkült teret-időt megidézi.

Szilágyi Ferenc a balladák hangját is próbálja, játszik féltréfásan – félkomolyan a műfaj nem könnyű hangszerén (*Mese a nagylaposi királylányról meg a szerencsés királyfőről*).

A költő humora a mai nyelvromlásokat megmutató, anyanyelvünkért szóló groteszk verseiben is hangot kap. Gyönyörűek a feleségéhez írott versei: az összetartozást, a szeretetet, a szerelmet megköszöni, a hálát, az áradó érzelmeket őszintén szólaltatja meg. Megújult formában meghökkentő, modern költői képekben is. Mai irodalmunk szép lapjaihoz sorolhatók a társat áhítatosan ünneplő költemények (*Őrző csillagom, Lombhullás, Ezt a sebet, Áldáskívánás, Nyárvég, Virágzó meggyfák, Félev, Kései Éden*). Mélyről jönnek az érzések, mélyen Szilágyi Ferenc pályájában gyökerezik a formavilág – utolsó kivirágzásként – megújulva.

A kötet szerkezete felfelé ívelő, a *Sorsom csillaga*-ciklus nyolc verse között egészen különös erejűeket találunk. A földi létet, az önmagára vállalt elvégzendő munkát befejezni akaró szándék remekbeszabott kifejezése a *Tétova biztatás*:

Közelített a „végtelen Idő”, amikor „nem kell rohanni/hogy ezzel is meglegyek, / meg gyorsan még *amazszal*” – Szilágyi Ferenc megfutotta, teljessé tett pályáját.

A mezőtúri vásárban órákig kószáló - nézelődő költő verssel is fizetett a portékáért – az árusok boldogan fogadták; ugyanaznap a hatalmas belső terű református templom zsúfolt közönsége tapsolt a szószeréről nagyívű beszédet mondó Szilágyi Ferencnek, aki a Károli Egyetem dékánjaként is a 450 éves Szegedi Kis István Gimnázium hű diákjaként nevezte meg önmagát. A magyar nyelvészet, a Csokonai-életmű, az antik versformák, az iskolatörténet – mind az ő világa volt. Szilágyi Ferencnek van érvényes szava múltból a mához, a jelenről hozzánk, olvasókhöz.

Kissné Kovács Adrienne